

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА РЕЛІГІЄЗНАВСТВА

М. В. Лубська, Т. Г. Горбаченко,
Т. І. Лубська, В. І. Лубський

ХРИСТИЯНСЬКІ ЦЕРКВИ: УСТРІЙ І ПРАВОВИЙ СТАТУС

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
З КОНФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНОГО РЕЛІГІЄЗНАВСТВА
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ФІЛОСОФСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ

*За редакцією
доктора філософських наук, професора
М. В. Лубської*

Видавництво
«Центр учбової літератури»
Київ – 2019

УДК 348(075.8)
ББК 86.2я73
Х 93

Автори-укладачі:

Лубська М. В. – доктор філософських наук, професор;
Горбаченко Т. Г. – доктор філософських наук, професор;
Лубська Т. І. – студентка КДХУ;
Лубський В. І. – доктор філософських наук, професор.

Х 93 **Християнські церкви: устрій і правовий статус** навчально-методичний посібник з конфесійно-практичного релігієзнавства для студентів філософського факультету / М. В. Лубська, Т. Г. Горбаченко, Т. І. Лубська, В. І. Лубський; за ред. докт. філософ. наук, проф. М. В. Лубської. – К.: «Центр учбової літератури», 2019. – 728 с.

ISBN 978-611-01-1178-2

Розглянуто походження християнства та його напрями, а також адміністративно-територіальний поділ християнських церков та їх правовий статус. Окрему частину посібника складає практикум із конфесійно-практичного релігієзнавства.

УДК 348(075.8)
ББК 86.2я73

ISBN 978-611-01-1178-2

© Лубська М.В., Горбаченко Т.Г., Лубська Т.І., Лубський В.І., 2019
© Видавництво «Центр учбової літератури», 2019

*Докторам філософських наук,
професорам,
колишнім завідувачам кафедри релігієзнавства,
Володимирові Карловичу Панчеру та
Юрієві Анатолієвичу Калініну
присвячується*

ЗМІСТ

Розділ 1. ПОХОДЖЕННЯ ХРИСТІАНСТВА	10
1.1. Час і місце виникнення християнства	10
1.2. Історичні передумови виникнення християнства.	11
1.3. Релігійні попередники	12
1.4. Філософське підгрунття.	13
1.5. Проблема особи Ісуса	14
1.5.1. Євангельська концепція	14
1.5.2. Міфологічна концепція	15
1.5.3. Історична концепція	16
1.5.4. Євангелічний життєпис Ісуса Христа	17
1.6. Апостол Павло	21
1.7. Еволюція християнства в процесі його формування	22
1.8. Новий Завіт. Євангелія.	24
1.9. Дії апостолів і Послання.	27
Розділ 2. УТВОРЕННЯ ХРИСТІАНСЬКОЇ ЦЕРКВИ	29
2.1. Перші століття християнства	29
2.2. Гоніння на християн	33
2.3. Впорядкування християнського віровчення.	35
2.4. Ранні християнські ересі.	38
2.4.1. Монтанізм.	39
2.4.2. Гностицизм	40
2.4.3. Антитринатаризм.	41
2.4.4. Маніхейство.	41
2.4.5. Новатіанство	41
2.4.6. Аріанство	42
2.5. Отці церкви	43
Розділ 3. РОЗБУДОВА ХРИСТІАНСЬКОГО КУЛЬТУ	45
3.1. Таїнства і обряди	46
3.2. Свята і пости	47
3.3. Храми і виникнення чернецтва	48
3.4. Християнська церква — державна	49
3.5. Остаточне утвердження християнства.	51
3.6. Християнство в часи розпаду Римської імперії.	52
Розділ 4. УТВОРЕННЯ НАПРЯМІВ ХРИСТІАНСТВА.	54
4.1. Розкол у християнстві	55
4.2. Особливості календаря християнських свят	57
4.3. Християнське віровчення	57
4.3.1. Християнський культ	60
4.3.2. Християнські таїнства	60
4.3.3. Християнські свята.	62

РОЗДІЛ 5. ПРАВОСЛАВ'Я	69
5.1. Церкви Вселенського православ'я	69
5.2. Константинопольська православна церква	70
5.3. Александрійська православна церква	70
5.4. Антіохійська православна церква	71
5.5. Єрусалимська православна церква	71
5.6. Грузинська православна церква	72
5.7. Сербська православна церква	73
5.8. Румунська православна церква	73
5.9. Болгарська православна церква	74
5.10. Кіпрська православна церква	74
5.11. Елладська (грецька) православна церква	75
5.12. Албанська православна церква	76
5.13. Польська православна церква	76
5.14. Православна церква Чехії та Словаччини	76
5.15. Автокефальна православна церква в Америці	77
5.16. Руська православна церква	78
РОЗДІЛ 6. ДАВНІ ВІРУВАННЯ ТА ХРИСТІЯНСТВО В УКРАЇНІ	79
6.1. Дохристиянські вірування українського народу	79
6.2. Головні дохристиянські боги	79
6.3. Початок християнства на українських землях. Хрещення України-Русі	84
6.4. Митрополія Київська і всієї Русі	87
6.5. Українська Православна Церква — Київський патріархат й Українська Автокефальна Православна Церква	90
6.6. Українська греко-католицька церква	95
РОЗДІЛ 7. КАТОЛИЦИЗМ	104
7.1. Догматика Римської церкви	104
7.2. Організаційна структура сучасного католицизму	106
7.3. Католицькі ордени	107
7.4. Ватикан	109
РОЗДІЛ 8. ПРОТЕСТАНІЗМ	112
8.1. Реформація в Європі	112
8.2. Ранній протестантизм	112
8.3. Пізній протестантизм. Баптизм. Євангелізм	115
8.4. Адвентизм	118
8.5. П'ятидесятники	119
8.6. Інші протестантські напрями	120
РОЗДІЛ 9. СХІДНІ ПРАВОСЛАВНІ ЦЕРКВИ	122
9.1. Асирійська церква Сходу	122
9.2. Християни Апостола Хоми	124
9.3. Вірменська Апостольська Церква	125
9.4. Коптська Церква	127

9.5. Ефіопська Церква	128
9.6. Сирійська Церква.	130
9.7. Маланкарська Сирійська Церква	131
9.8. Еритрейська Церква	132
РОЗДІЛ 10. СХІДНО-КАТОЛИЦЬКІ ЦЕРКВИ	134
10.1. Церкви, що не мають паралелей серед Східних Церков	135
10.1.1. Маронітська Католицька Церква	136
10.1.2. Італо-Албанська Католицька Церква	137
10.2. Церкви, що відокремилися від Ассирійської церкви Сходу	138
10.2.1. Халдейська Католицька Церква	138
10.2.2. Сиро-Малабарська Католицька Церква	139
10.3. Вірменська Католицька Церква	140
10.4. Коптська Католицька Церква	141
10.5. Ефіопська Католицька Церква.	142
10.6. Сирійська Католицька Церква.	143
10.7. Сиро-Маланкарська Католицька Церква	144
10.8. Східно-католицькі церкви, що дотримуються візантійської літургійної традиції (греко-католицькі або візанто-католицькі)	145
10.9. Мелькитська Католицька Церква	145
10.10. Українська Католицька Церква	147
10.11. Русинська Католицька Церква	149
10.12. Румунська Католицька Церква.	151
10.13. Грецька католицька Церква	153
10.14. Греко-католики в колишній Югославії	154
10.15. Болгарська Католицька Церква	154
10.16. Словацька Католицька Церква.	156
10.17. Угорська Католицька Церква	157
10.18. Східно-католицькі громади, які не мають ієрархії.	158
РОЗДІЛ 11. АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ПОДІЛ ХРИСТІЯНСЬКИХ ЦЕРКОВ . .	160
11.1. Історія виникнення парафій, організація та види діяльності парафіяльних установ.	162
11.2. Правовий статут парафій та парафіяльних установ.	168
11.3. Церковно-адміністративний благочинний округ	172
11.4. Єпархіальний устрій Православної церкви	177
11.5. Правовий статус єпархіальної ради.	188
РОЗДІЛ 12. ІЄРАРХІЧНА СТРУКТУРА ПРАВОСЛАВНОЇ ХРИСТІЯНСЬКОЇ ЦЕРКВИ . . .	190
12.1. Особливості правового становища монастирів та чернецтва	193
12.2. Автокефальна Православна церква: суть, устрій та правовий статус.	202
12.3. Структура помісної церкви: митрополитська, патріарша, синодальна.	204
12.4. Патріарший устрій помісної церкви	209
12.5. Синодальний устрій помісної церкви.	214
12.6. Устрій та правове становище Православної помісної церкв (на прикладі устрою Руської помісної церкви)	217
12.7. Синодальний устрій Російської церкви	222
12.8. Структура Синоду	224

РОЗДІЛ 13. УСТРІЙ ТА ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ КАТОЛИЦЬКОЇ (РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ) ЦЕРКВИ	239
13.1. Римський Понтифік.	239
13.2. Колегія Єпископів як суб'єкт верховної влади вселенської церкви.	241
13.3. Структура, повноваження та правовий статус Синоду єпископів	243
13.4. Колегія Кардиналів Римської Церкви	244
13.5. Організація, структура, повноваження та правовий статус Римської Курії	246
13.6. Суди	252
13.7. Понтифікальна рада	254
13.8. Понтифікальні Комісії і Комітети.	257
13.9. Окремі церкви (Помісна, місцева) (устрій, організація, управління та правовий статус)	259
13.10. Єпископи	261
13.11. Об'єднання окремих (помісних) церков у провінції і регіони та їх права канонічної юридичної особи	265
13.12. Внутрішній устрій, структура, управління окремих (помісних) церков, їх канонічно-правовий статус.	267
13.13. Парафія, окружні вікаріати, організація та управління	269
РОЗДІЛ 14. БІБЛІЯ — СВЯЩЕННА КНИГА ХРИСТІЯН.	273
14.1. Канон Старого Завіту.	273
14.1.1. Палестинський канон (Єврейська Біблія)	274
14.1.2. Єврейські рукописи Старого Завіту	275
14.1.3. Видання єврейського тексту Біблії	277
14.1.4. Септуагінта	278
14.1.5. Рукописи Септуагінти	280
14.1.6. Видання Септуагінти	280
14.2. Новий Завіт	281
14.2.1. Рукописи Нового Завіту	283
14.2.2. Видання грецького Нового Завіту	284
14.3. Древні переклади Біблії	286
14.4. Латинські переклади	287
14.5. Сирійський і коптський переклади Біблії	288
14.6. Древньовірменський і древньогрузинський переклади Біблії	289
14.7. Готський переклад Біблії.	289
14.8. Слов'янські переклади Біблії	290
14.9. Україномовні переклади Біблії	292
14.10. Літературні жанри в Біблії	292
РОЗДІЛ 15. ПРАКТИКУМ ІЗ КОНФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНОГО РЕЛІГІЄЗНАВСТВА «ХРИСТІАНСТВО»	301
ХРЕСТОМАТІЙНІ МАТЕРІАЛИ.	345
РОЗДІЛ 16. ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ХРИСТІАНСТВА	345
16.1. Початкові поняття православної віри.	345
16.2. Вчення православної віри в «Законі Божому».	348

16.3. Богослужіння в православ'ї	356
16.4. Святий храм. Архітектура храму	365
16.5. Світло в православному храмі.	378
16.6. Про святу воду	383
16.7. Служби Церкви Христової.	390
16.7.1. Свята, які святкує Церква Христова	390
16.7.2. Служби церковні	397
16.7.3. Про порядок церковних богослужінь.	401
16.8. Про чернецтво і монастирі.	410
16.9. Про дзвони та руський православний дзвін	413
16.10. Пояснення послідовності таїнств	421
16.11. Що має знати християнин	440
Розділ 17. ХРИСТІЯНСЬКИЙ СИМВОЛІЗМ.	465
17.1. Німби, букви, кольори та числа	465
17.2. Церковний одяг та церковне начиння	469
17.3. Артефакти	477
17.4. Тварини, рослини та комахи.	485
17.5. Квіти, дерева та трави	494
Розділ 18. УНІЯ. ІСТОРИЧНИЙ НАРИС. ОКСЮК І.Ф.	502
СЛОВНИК-ДОВІДНИК	522
БІБЛІОГРАФІЯ	719